ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/349641670

GÜVENLİK KÜLTÜRÜ

Chapter · February 2021

CITATIONS
0

READS
427

1 author:

Fikret Birdişli
Inonu University
43 PUBLICATIONS **97** CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Security culture View project

Security Studies View project

All content following this page was uploaded by Fikret Birdişli on 26 February 2021.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

GÜVENLİK KÜLTÜRÜ

Fikret Birdişli*

Giriş (Temel paradigma)

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında yapılan çalışmalarda "güvenlik" bir aksiyom olarak yer aldığından adeta her konuya nüfuz etmesine rağmen uzun süre özel bir çalışma alanı olarak ele alınmamıştır. Uygulamada ise güvenlik, devletin temel görevlerinden biri olarak kabul edildiğinden referans politika olarak tüm devlet faaliyetlerine yön vermiş, fakat Soğuk Savaş yıllarına kadar çoğu devlette, kamu yönetimi dizgesi içinde savunma bakanlığı ve askeri teşkilatlanma dışında ayrı bir güvenlik yapılanmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı yılları savaş teknolojisi ve askeri amaçlı üretim açısından çığır açıcı gelişmelere sahne olmuştur (Parker 2006,371). Savaş sonrası ise askeri alanda yüksek teknolojiye sahip Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında yaşanan ideolojik ve politik rekabet, güvenlik konusunun genel stratejiye yön veren başlıca faktör olarak uluslararası politikada daha fazla ağırlık kazanmasını sağlamıştır. Bu yıllarda akademik alanda yapılan güvenlik çalışmaları ise ortamın etkisine bağlı, stratejik bağlamda ve askeri uzmanların planlama alanında ağırlıklı olarak söz sahibi olduğu bir alan olarak dikkatleri çekmektedir (Birdişli 2019, 83; Buzan 2009,53; Walt 1991, 213). Öyle ki, büyük güçler arasındaki nükleer güce dayalı stratejik rekabet, *Soğuk Savaş* kavramını *Güvenlik Çalışmaları* kavramı ile adeta eşanlamlı hale getirmiştir (Collins 2010, 2).

Fakat Soğuk Savaş yıllarında iki kutup arasında süregiden gerginliğin büyük güçler arasında doğrudan savaşa dönüşmemesi, askeri alanda birikimsel kapasitenin harcanmamasına neden olduğundan Soğuk Savaş'ın başlangıç yılları stratejik güvenlik çalışmalarının göreceli olarak statik bir görünüme bürünmesine de neden olmuştur. Bununla birlikte, bu yıllarda yaşanan vekâlet savaşlarının da büyük güçler üzerinde yıpratıcı bir etkiye sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü vekâlet savaşları büyük güçlerin askeri teknolojilerinin, planlama ve eğitim becerilerini kısmen periferilerine ve kendileri adına vekâlet savaşı yürüten ülkelere aktarılmasına neden olduğundan bu yıllarda dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan silahlı çatışmalar ve bölgesel savaşlar küresel güçler açısından sıfır toplamlı oyun haline dönüşmüştür.

* Doç.Dr. İnönü Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dolayısıyla Soğuk Savaş yıllarının vekâlet savaşları üzerinden yürütülen stratejik hamleleri aktörlere faydasından daha çok bir maliyet yüklemiştir.

Sonuçları ve harcanan insan ve ekonomik kaynaklar açısından oldukça verimsiz olan bu küresel güç rekabeti, gerek büyük güçlerde ve gerekse periferi ülkelerde toplumsal muhalefeti artırdığından Soğuk Savaş döneminin ilerleyen yılları güvenlik politikaları ve çalışmaları açısından eleştirel bir dönemin de başlangıcını teşkil eder. Özellikle Kore ve Vietnam savaşlarıyla birlikte Batı toplumlarında savaşa karşı artan muhalefet, güvenlik çalışmalarının stratejik alanın yanı sıra Sosyo-politik alanı da içermesine neden olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak güvenlik konusundaki uzmanlık alanının siviller ile akademisyenleri de içine alacak şekilde derinleştiği ve geliştiği görülmektedir. Böylelikle sosyal bilimlerin farklı alanlarının norm ve amaçları ile ampirik ve kartezyen yöntemleri güvenlik çalışmalarına dahil edilmiştir.

Klasik güvenlik yaklaşımı tehditler karşısında askeri güç ve kapasitenin kullanımına yoğunlaşırken, çağdaş güvenlik çalışmaları ekonomi, sosyoloji, felsefe, tarih, psikoloji antropoloji ve hukuk alanlarını kapsayan disiplinlerarası yaklaşımı benimsemiştir. Bu kapsamda güvenlik çalışmaları arasında öne çıkan Eleştirel Yaklaşımlar, "güvenlik" yerine "güvensizlik" kavramını çalışmaların odağına oturtmuş, yani güvenliği sağlamanın yolları yerine, güvensizliğin nedenlerini anlamayı, çalışmalarının temel sorunsalı haline getirmiştir. Bu yaklaşım güvenliğe geniş bir perspektif kazandırmanın yanı sıra, alana yeni kavramlar da kazandırmıştır. Bu kapsamda güvenlik çalışmaları içinde yer almaya başlayan güvenlikleştirme (securitisation), özgürleştirme (emancipatory), söz edinimi (speech act), yapı söküm(deconstruction), biopolitik gibi kavramlar sadece kavramsal zenginliğin değil, aynı zamanda farklı yaklaşım ve alanların güvenlik çalışmalarını nasıl etkilediğinin de birer göstergesidirler (Mutimer, 2010).

Güvenlik çalışmalarını derinleştiren diğer bir yaklaşım ise İnşacılık'tır (constructivism). Sosyal İnşacılık olarak da bilinen bu yaklaşım, çalışmalarının odağına güvenlik kavramını koymakla birlikte güvenlik olgusunun nasıl ve hangi sosyal koşullar altında bir anlam yüküne kavuşturulduğunu incelemektedir. Bu kapsamda yaşadığımız dünyayı maddi (material) ve sosyal dünya olarak ikiye ayıran inşacılık, sosyal dünyanın eylemler, inançlar, fikirler bağlamında oluştuğunu ve bunların aktörlerin çıkarlarını belirlediğini vurgulamakta ve bunların uluslararası sisteme/yapıya olan yansımasını incelemektedir (Agius, 2010).

İnşacı yaklaşımda aktörlerin eylemlerini açıklamak açısından "kimlik (Identity)" merkezi bir rol oynar. İnşacı yaklaşıma göre "kimlik" aktörlerin eylem ve tercihlerine yön veren, çıkarlarını

tanımlayan, aktörlerin karşılıklı etkileşimi sırasında, özneler arası (intersubjective) sosyal olarak inşa edilmiş, kim olduklarıyla ilgili bir bilgi ve anlamdır.

"Kimlik" kavramı eleştirel yaklaşımda da temel kavramlardan biri olarak geçmektedir. Fakat eleştirel teorisyenler kimliği özneler arasındaki sosyal etkileşim sonucu inşa edilmiş bir gerçek olmaktan önce, bizzat özneler tarafından üretilmiş ya da benimsenmiş, söyleme dayalı bir olgu olarak tanımlamışlardır. Realistler ise kimliği verili olarak kabul ettiklerinden güvenlik çalışmalarında ihmal edilebilir olduğunu düşünmekteydiler. Çünkü Realistlere göre aktörlerin eylemlerinin nedenleri (casualty), eylem (actions) ve karşı eylem (reaction) bağlamında gelişmektedir. Buna karşın İnşacılar kimliği eylemin nedenini açıklamakta kullanmakla birlikte onu öznelerarası etkileşim içinde oluşan bir olgu olarak görmüşlerdir. Bu nedenle aktörlerin diğerleriyle olan etkileşimlerinin türü (dostça, çatışmacı vb) öncelikle kendilerini ve diğerlerini nasıl tanımladıklarıyla ilgili bir konudur. Bu noktada eleştirel teorisyenlerin kimliğin inşasında öznelerarası etkileşimden çok söylemin rolüne dikkat ettiklerini de hatırlamakta yarar var.

İnşacı yaklaşımda güvenlik konusunda öznelerin davranışlarını etkileyen olgulardan bir diğeri de "kültür" olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle devletlerin içinde gömülü olduğu güvenlik çevriminin aynı zamanda devlet davranışına kaynaklık eden bir kültürel çevrimi de içerdiği düşünülmüştür. Bu kapsamda devletlerin dış politika davranışına ve güvenlik politikası üretimine etki eden kültürel çevrime Stratejik Kültür adı verilmiştir. Jack L. Snyder (1977,8), stratejik kültürü "stratejik bir toplumun üyelerinin, stratejik tercihle ilgili eğitim ya da taklit yoluyla edindikleri ve birbirleriyle paylaştıkları alışılagelmiş davranış kalıplarının, şartlı duygusal reflekslerin ve fikirlerin toplamı" olarak tanımlamaktadır.

Stratejik Kültür kavramı aslında Siyasal Kültür üzerine yapılan çalışmaların Güvenlik Çalışmalarına aktarılmasıyla elde edilmiş bir kavramdır. Bu bağlamda devletlerin genel stratejileri ve güvenlik politikaları konusundaki tutum ve yaklaşımlarını biçimlendiren sosyal olgular incelenmekte ve yine bu doğrultuda antropolojik modeller geliştirilmektedir (Lantis 2002, 87-91). Ayrıca Stratejik Kültür çalışmaları güvenlik politikalarını biçimlendiren tehdit algısını, teknolojik gelişmeleri, devletlerin sahip olduğu tarihsel mirası, siyasal kurumları ve askeri kültür gibi öğeleri de içermektedir (Lantis 2002, 94; Katzenstein, 1997). Bu kapsamda güvenlik çalışmaları içinde Stratejik kültür çalışmalarının güvenliğe inşacı yaklaşımın bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Strateji gibi daha çok realizme ait bir kavramla kültür gibi İnşacılığa ait iki kavramı bir araya getirmesi ise Stratejik kültür çalışmalarına eklektik bir görünüm kazandırmaktadır.

İnşacı yaklaşımlar gerek dış politikada ve gerekse güvenlik politikalarında devlet davranışlarının nedeni sosyal olarak inşa edilmiş gerçeklerde ararken, eleştirel yaklaşımlar daha içe dönük bir yöntem izlemiş ve eylemin kaynağını öznenin etkileşim içinde olduğu yapı ve süreç içinde değil de bizzat öznenin kendisinde aramıştır. Fakat bunu yaparken özne tarafından üretilen söyleme, dile odaklanılmış, öznenin bilişsel ve psikolojik yönü ihmal edilmiştir. Oysaki söylem ve dil bilişsel ve psikolojik arka planın dışa vurumudur. Bu konuda öne çıkan Post-yapısalcılar, toplumsal ilişkilerin ve bu ilişkiye katılanların düşünüşlerinin, anlayışlarının ve tecrübelerinin dilsel ve göstergesel araçlar tarafından belirlendiği konusunda ısrarcı olmuşlardır.

Güvenlik Kültürü ise güvenlik çalışmaları içinde ihmal edilen bu psikolojik sürece odaklanmaktadır. Başka bir ifade ile inşacılık güvenlik çalışmalarında önemli kavramlar olan kimlik, fikirler ve gerçekliği sosyal etkileşim üzerinden; eleştirel yaklaşımlar ise söylem ve dil üzerinden analiz ederken, güvenlik kültürü aynı kavramların kaynağını sosyal psikoloji üzerinden analiz etmektedir. Dolayısıyla kitabın bu bölümünde tanımlanan Güvenlik Kültürü yaklaşımına göre, toplumsal ilişkileri ve bu ilişkilere katılanların düşünüşlerini anlayışlarını ve tecrübelerini düzenleyen özgün dilsel ya da göstergesel araçlar olarak söylemler (discourses), eylemin kaynağını oluşturmaz, fakat eylemlerin yinelenmesine hizmet eden sosyal bir genoloji rolünü üstlenir. Bu düşünceler kapsamında Post-Yapısalcıların düşündüğü biçimde söylemi eylemin temel kaynağı olarak görmek epifenomenalist[2] bir yaklaşımdır.

Sonuç olarak güvenlik politikalarının merkezinde yer alan kimlik, fikirler ve yapının nasıl oluştuğunu incelemek için bireylerin içinde yer aldığı ve etkileşim içinde bulunduğu sosyolojik yapının yanı sıra, bireysel psikoloji ve davranış psikolojisi anlarını da çalışmalara dâhil etmeye ihtiyaç vardır. Buna göre güvenlik politikalarını biçimlendiren davranışların arkasındaki psikolojik gerçeklik, güvenlik kültürünün kök nedeni (basic causes), stratejik kültürün ise yapısal bir unsurudur.

Çizilen bu kavramsal çerçeve doğrultusunda, bu bölümde güvenlik kültürünün tanımına ve bileşenlerine yer verilmekle birlikte ayrıca uygulamalı politikaya olan yansımalarından söz edilmektedir. Birbirinden türetilmiş olan kavramların bir anlam karmaşasına neden olmaması açısından öncelikle kültür ve siyasal kültür kavramları hakkında genel açıklamalar yer verilerek Güvenlik Kültürü açıklanacaktır.

[2] Epifenomenalizm, zihinsel olanla fiziksel olan arasında nedensel bağlantıların bulunduğunu ancak bunun fiziksel olandan zihinsel olana doğru tek yönlü olduğunu savunan "zihin felsefesi" görüşüdür. Bu görüşe göre zihinsel olaylar daima fiziksel değişimlerin sonuçlarıdır. Zihin fiziksel değişimlerin sebebi olamaz.

2. Kültür, Siyasal Kültür ve Güvenlik

Kültür kavramı ve kültürel çalışmalar sosyolojinin yanı sıra siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında da kullanılan analitik araçlardan biri olarak giderek ilgi çekmektedir. Fakat bu kapsamda analistler ve teorisyenler toplumdaki politik tercih ve siyasal hareketlerin nedenlerini toplumun içyapısında ve kendi dinamizminde ararken, genellikle indirgemeci bir yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Çünkü toplumu sadece ekonomik güdülerle, rasyonalite, idealizm veya romantizmle açıklamak, gerçeğin görünür taraflarından sadece bir kısmını ortaya koymaktadır. Nitekim 1960'lardan sonra bu çabalara kültürel araştırmalar da eklenmiştir. Bu bağlamda araştırmacılar, insanların etraflarındaki dünyayı kültürel lensler arkasından algıladıklarına dikkat çekerek dil, gelenek, geçmiş, duygusal ve bilişsel şemalar gibi konuların üzerinde durmuşlardır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da Faşizmi ve Komünizmi anlama ve açıklama çabaları kültür çalışmalarına eleştirel derinlik kazandırmıştır (Jasper 2005,118).

ABD'li uzmanlar ise, Avrupa'nın faşizm ve komünizmle yaşadıkları kötü psikolojik deneyimini yaşamadıkları için, çalışmalarında daha çok demokrasi için gerekli gördükleri unsurları incelemek adına siyasal kültür kavramı ve içeriği üzerine eğilmişler, insanların kamusal alanda nasıl ve neden belli bir davranışı sergilediklerine dair araştırmalara odaklanmışlardır. Bu kapsamda Siyaset Biliminde kültür denilince hatıra ilk gelenlerde Gabrial A. Almond ve S.Verba (1963)'nın Siyasal Kültür çalışmalarıdır. Devletlerin politik davranışını açıklamak için en geniş ve genel bir tanım olarak kullanılan siyasal kültür, kısaca bir toplumun siyasal sistemle ilgili inanç ve değerler dizesi olarak tanımlanmıştır.

Siyasal kültür, dış dünyayı algılama konusunda, fikir, inanç ve ahlak gibi normatif değerlerin yanı sıra bireysellik ya da toplumsallık gibi genel eğilimleri, demokrasi kültürü ve kurumlar gibi daha somut görünümleri de içermektedir. Bu görünümler aynı zamanda uluslararası alanda ülkenin arzu edilen konumunu ya da uluslararası toplumda benimsenen ideal rolünü içeren ampirik ve bilişsel etmenlerdir. Bu tanım ve açıklamalar kapsamında politikayı etkileyen kültürel etmenler genel anlamda şu şekilde sınıflandırılabilir:

a) Genel inanç, tutum ve davranış paternleri

b) Sembolik araçlar

c) İnanç ritüelleri

d) Sanat formları

e) Törenler

f) Kültürel pratikler (dil, söylemler, hikâyeler ve günlük yaşama dönük ritüeller) gibi faktörlerden oluşur.

Siyasal kültür çalışmalarının içerdiği bu alanlar incelendiğinde Jasper (2005,124)'a göre kültürün örtülü biçimde kendi gerçekliğimizin oluşmasına yardım ettiği görülürken, açık biçimde stratejik tercihleri yönlendirdiği de fark edilmektedir. Bu nedenle kültür, güvenlik çalışmalarında strateji ve ulusal gücün bir unsuru olarak kabul edilmelidir. Swidler (1986,273) ise kültürü eylem stratejilerin açık uçlu bir "alet kutusu" gibi tanımlamış ve onun siyasal eylem için biçimlendirici ve meşrulaştırıcı etkisine dikkat çekmiştir.

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak siyasal kültürün siyaset bilimi için analitik bir araç olduğu kadar dış politika ve uluslararası ilişkiler açısından da stratejik bir araç olduğu söylenebilir. Bu noktada kültürün uluslararası politikaya olan yansımasını incelemek için Jack Snyder (1977)[3] Stratejik Kültür kavramını kullanmayı tercih etmiştir (Lantis 2002.78).

Stratejik Kültür "stratejik bir toplumun üyelerinin, stratejik tercihle ilgili eğitim ya da taklit yoluyla edindikleri ve birbirleriyle paylaştıkları alışılagelmiş davranış kalıplarının, şartlı duygusal reflekslerin ve fikirlerin toplamı olarak ifade edilmiştir (Snyder,1977; Lantis, 2002). Bu yaklaşıma göre uluslararası sistemde devletlerin stratejik tercihlerinin kaynağı, düşünsel ve kültürel alanlarda aranmalıdır. Bu kapsamda stratejik çevreyi oluşturan semboller sistemi de bir devletin savaş ve çatışmaya yönelik düşünceleri ile ilgili geliştirdiği metafor ve tasvirlerin temel varsayımlarından meydana gelir.

Stratejik Kültürle güvenlik arasındaki ilişki, realizme göre devletin temel varlık nedenlerinden birinin güvenlik olmasından kaynaklanır. Bu açıdan güvenlik tüm devlet eylemleri için referans bir politika niteliğini taşır (Smith 2012, 189).

İkinci olarak Stratejik Kültür, kimlik ve çıkarları şekillendiren ve bu bağlamda orta ve uzun vadeli güvenlik politikalarını belirleyen motivasyonel bir unsurdur. Üçüncü olarak, devlet açısından uluslararası politikada sürekliliğin ve tutarlığın kaynağıdır. Son olarak stratejik kültür

[3] Bu konuda bilinen ilk çalışma Jack L. Snyder tarafından ABD Hava Kuvvetleri için hazırlanan " The Soviet Strategic Culture : Implication for Limited Nuclear Operation" başlıklı rapordur. Bu raporda Snyder, uluslararası politikada Sovyet ve Amerikan düşünüş biçimlerini analiz ederken stratejik kültür kavramından yararlanmıştır.

uluslararası alanda yaşanan olayların nasıl algılanacağını ve olası tepkileri belirleyen öznel bir bakış açısının kaynağıdır.

Stratejik Kültür üzerine çalışan akademisyenler uluslararası alanda devlet davranışlarının nedenlerini açıklarken bu davranışın sosyal tabanını siyasal kültüre dayandırmış, fakat bu kültürün sosyal psikolojiye bakan yönünü ihmal etmişlerdir. Bu eksiklik Güvenlik Kültürü kavramı ile giderilecektir.

3. Güvenlik Kültürü

İnşacı ve eleştirel güvenlik çalışmalarında temel yaklaşım uluslararası alanda anarşi ve savaş/çatışma halinin (state of war) sabit ve kaçınılmaz bir gerçek olmayıp yönetilmesi ya da değiştirilmesi mümkün olduğu yönündedir. Uluslararası İlişkilerin ana akım teorileri uluslararası alanın genel görünümü (devletin temel aktör olması ve uluslararası alanın anarşik doğası) hakkında hemfikir olmakla birlikte sorunun nedenleri ve çözüm önerileri konusunda farklılaşırlar. Bu kapsamda İnşacı ve Eleştirel yaklaşımlar uluslararası politikayı güç ve çıkar ilişkileri üzerinden okuyan realizimden farklı olarak, analizlerine kimlikler, fikirler ve sosyal yapıları da eklerler.

İnşacılar ise aktörlerin davranışlarının sosyal bir etkileşim sonucu biçimlendiğini ileri sürmekle aslında reaktif bir tutum sergilemiş olurlar. Çünkü buna göre tüm değer yargıları ve gerçekler aktörün içinde yer aldığı sosyal bir çevrim içinde ve bu yapıyla etkileşim halinde oluşur. Bu sosyal çevre, davranışların dışsal ve itici nedenleridirler. Eleştirel yaklaşımlar içinde yer alan Post-Yapısalcılar ise davranışı daha öznel bir nedene bağlamış ve toplumsal ilişkileri ve bu ilişkiye katılanların anlayışlarını dilsel ve göstergesel araçlar üzerinden açıklamaya çalışmışlardır. Dolayısıyla Post-yapısalcı yaklaşım içsel ve proaktif bir tutum içerir. Fakat Post-yapısalcı yaklaşımın merkezinde yer alan dil ve söylem davranışlarda sibernetik bir çevrim oluşturan etkileşimsel bir dışavurumdur. Çünkü dilin araşsallığı konusunda dil bilimciler hem fikirdir (Özkan 2012,111). Bu çerçevede Post-modernistlerin dile ve söyleme yaptıkları vurgu davranışların sosyal psikolojik nedenlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Güvenlik kültürünün açıklanmasında Geştalt psikolojisi önemli bir yer tutar. Çünkü Geştalt psikolojisine göre İnsanlar, nesneleri bazı örgütleyici eğilimlere göre algılarlar. Çevrelerini de bir düzen içinde görürler. Eşya ve olaylar tek başlarına değil; organize edilmiş bir bütünlük içinde anlam kazanırlar. Ayrıca Gestalt psikolojisine göre *bütün* onu oluşturan parçaların toplamı değil, daha fazlasıdır. Bütün, parçaların toplamından farklıdır çünkü bütün, parçalarının arasındaki ilişkiye bağlıdır. Bu noktada Güvenlik Kültürüne temel teşkil eden Geştalt ile Post-

yapısalcıların söylemin gücü hakkındaki yorumlar arasında bir uzlaşma da yakalanmış olur. Çünkü Foucault söylemin sistematik olarak çeşitli özne pozisyonlar meydana getirdiğin, kişileri ve gurupları bu pozisyonların izin verdiği davranışlara ittiğini ileri sürmüştür.

Güvenlik politikaları karar sürecinde yer alan bireylerin dış dünya ve dost/düşman ayrımı konusunda sahip olduğu geçeklik aynı zamanda içinde yetiştikleri toplumun bu konudaki tutumunun bir yansımasıdır. Başka bir ifade ile güvenlik politikaları ihtiyaç duyduğu toplumsal desteği Güvenlik Kültürü olarak tanımladığımız bu kültürel çevrimden alır ve bir toplumun güvenlik kültürü güvenlik politikaları için bir sosyal kontrat niteliği taşır. Bu açıklamalar kapsamında Güvenlik Kültürü'nü şu şekilde özetlemek mümkün olur: Güvenlik kültürü, güvenlik politikası karar sürecinde yer alan aktörlerin ve içinde yer aldıkları toplumun, kendileri hakkında ve dış dünyaya yönelik taşıdıkları kanaat ve inançlarını, dost-düşman paternini sosyal psikolojiye dayalı olarak açıklayan bir kavramdır.

Bu tanıma bağlı olarak güvenlik kültürünün sosyalizasyon sürecini oluşturan sosyal psikolojik faktörleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Toplumsal ya da Sosyal Biliş
b) Schizmogenesis ya da Pygmalion (beklenti) etkisi
c) Kültürel farklılıklar

a) Toplumsal ya da Sosyal Biliş

Sosyal dünya üzerinde düşünme biçimimiz, davranışlarımızı da belirleyen en önemli etkenlerin başında gelir. Dış dünyayı anlamak ve anlamlandırmak için bilgiye ihtiyacımız vardır. Fakat bilginin bizatihi kendisi iş görmez. Bu bilgiyi nasıl seçtiğimiz, hangi yollarla topladığımız, yorumladığımız, anımsadığımız ve nasıl kullandığımız önemlidir. Bu konuda temel varsayım, insanların genellikle dünya hakkında doğru izlenimler edinmeye çalıştıkları ve çoğu zaman bunu başardıkları yönündedir. Fakat bazen de beklentilerimiz sosyal dünyanın doğasını değişterecek ölçüde etkilere sahiptir. Bu konuda Aranson (2012,59) toplumsal ya da sosyal biliş'i şu şekilde tanımlamaktadır:

"Toplumsal biliş, insanların kendileri ve sosyal dünyayı düşünme biçimleri; daha ayrıntılı olarak insanların bir yargıya ya da karara varırken sosyal verileri seçme, yorumlama, anımsama kullanma biçimleri"

İçinde yaşadığımız dünya hakkındaki bu güdümlü düşünüşün temel nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

i. Kendimizle ilgili olumlu bir görüşe sahip olma gereksinimi, yani öz saygı ihtiyacı

ii. Dünyayı doğru görme gereksinimi

iii. Kendi çevremiz üzerinde belirli bir oranda kontrol sahibi olma gereksinimi, yani otonomi

Sosyal psikolojinin temel uğraşılarından biri olan toplumsal biliş çalışmaları sosyal bilginin üretiliş ve tüketiliş biçimiyle de ilgilenmektedir. Yani insanların sosyal bilgiyi nasıl seçtikleri, yorumladıkları ve bu doğrultuda bir eylem geliştirdikleriyle algıladıkları dünyanın inşacı unsurlarıdır. Bu konuda yapılan araştırma ve deneylerin sonucunda insanların etraflarındaki sosyal dünyayı algılarken iki farklı zihinsel strateji bağlamında hareket ettiklerini ortaya koymuştur (Aronson vd., 2012,122). Bunlar: Hızlı ve otomatik düşünme ile Kontrollü düşünmedir.

I. Hızlı ve Otomatik Düşünme

Hızlı ve otomatik düşünme düşük çabalı bir düşünme biçimidir. Bilinçdışı, kasıtsız, istemsiz bir düşünme biçimi olarak da tanımlanır. Hızlı ve otomatik düşünme karşılaştığımız yeni durumları önceki deneyimlerimiz ile bağlantı kurarak anlamamıza yardım eder (Aronson,vd. 2012,125). Dolayısıyla bir konu hakkında daha önce edindiğimiz bilgiler, yaşam tecrübelerimiz ve kanaatlerimiz yeni durumları anlamamızı kolaylaştıran *zihinsel şemaları* oluşturur. Başka bir ifade ile zihinsel şemalarımız karşılaştığımız durumlara yönelik ilk tepkilerimizi belirleyen hızlı, kısa yollardır.

Hızlı ve otomatik düşünme gündelik eylemleri kolaylaştırırken etrafımızdaki sosyal grupları algılamamıza neden olan şemalar düşünce ve eylem alanımızı daraltabilirler. Bu tip şemalara ise *stereotip* (kalıp yargı) denilir (Aronson vd., 2012,126). Kalıp yargılar kişinin bizzat tecrübe ettiği şeyler olmak zorunda değildir. Hatta genellikle kalıp yargılara rehberlik eden tecrübeler kişisel tecrübelerin ötesindedir. Pek çok insan daha önce karşılaşmadığı veya içinde yer alamadığı sosyal gruplar hakkında kalıp yargılara sahiptir. Örneğin "pis Arap", "Barbar Türk", "cimri Yahudi" gibi olumsuz imajlar veya "çalışkan Japonlar", "zeki Almanlar", "kurnaz ve hileli İngilizler" gibi olumlu imajlar; "kızlar pembe giyer", "erkek çocuk oyuncak olarak araba veya silahla oynamayı sever" gibi yargılar yaygın stereotiplerdir. Bu tür sterotipler talihsiz tesadüfler sonucu oluşabileceği gibi planlı bir çabanın da örneği olabilirler. Örneğin uzun yıllar

İngiliz egemenliğinde kalan Çin'de sıradan insanların Batı hakkındaki yargılarını biçimlendiren kavramlar günlük kullanıma olumlu anlamlar çağrıştıracak biçimde yerleştirilmiştir. Çince'de Fransa "Faguo" şeklinde tanımlanır ve kanun ve hukukun işlemesi anlamına gelir. İngiltere ise "Ying guo" dur ve cesur ülke anlamına gelir. Almanya ise "deguo" şeklinde tanımlanır, erdem ve doğruluk ülkesi anlamındadır. Amerika ise "meiguo" olarak tanımlanır ve güzel ülke anlamına gelir. Oysaki Rusya için kullanılan "e guo" hiçbir anlama gelmemekte diğer ülkelerin çoğu da özel bir anlam taşımamaktadır.

Hızlı ve otomatik düşünme olarak tanımladığımız stereotipler uluslararası politikada devletler arasında bir sorunun çözümü, uzlaşma sağlanması ya da ilişkilerin geliştirilmesi yönünde önemli engellere ya da kolaylıklara neden olabilir. Devletler arasında daha önce yaşanmış tarihsel tecrübeler olumlu ya da olumsuz yönde ilişiklere yansımaktadır. Örneğin Türklerle Yunanlar, Azerbaycanlılar ile Ermeniler, Araplarla Yahudiler arasında yaşanan olumsuz hatıralar gelecek nesillere bu sterootipler yoluyla aktarılarak bu devletler ya da halklar arasında uzlaşmaz tutumun kalıtsal nedenlerini oluşturmaktadır. Bu toplumlar karşılaştıkları sorunu çözmeye çalışırken birbirleri hakkındaki kalıp önyargıları çantalarında taşımaya devam etmektedirler. Bu durum Uluslararası İlişkiler literatüründe ortak fayda sorununa yönelik çözümler arasında "kimlik prensibi" başlığı altında incelenmektedir(Golstein ve Pevehouse,2014, 4).

II. Kontrollü Düşünme

Kontrollü düşünme ise bir durumu yavaş ve dikkatli bir biçimde değerlendirip analiz etmeyi gerektirir. Bu nedenle kontrollü düşünme bilinçli, kasıtlı, istemli ve eforlu düşünme olarak tanımlanır (Aronson vd., 2012,164). Bu tarz düşünme biçimi sahip olunan potansiyeli kullanmayı gerektirdiğinden enerji tükettirir. Kontrollü düşünme her ne kadar bireysel çaba ile ilgiliyse de toplumsal kültürün bu tarz düşünme biçimini ya da tercih sıklığını etkilediği yönünde düşünceler de vardır. Richard Nisbett (2004) ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmalarda Batı kültüründe yetişen insanların genellikle çözümleyici düşünme tarzına sahip olduklarını yani çevrelerindeki bağlamı dikkate almadan nesnelerin özelliklerine odaklandıklarını ortaya koymuştur. Doğu Asya düşünme tarzında ise insanlar genellikle bütünselci düşünürler. Yani genel bağlama ve nesneler arasındaki ilişkiye daha çok odaklanırlar.

Bu farklılıkların kökeni Doğu ile Batı'nın farklı felsefe geleneklere sahip olmasına dayanır. Doğu düşüncesini her şeyin bağlantılı ve görece olduğunu vurgulayan Konfüçyüs, Taoizim,

Budizm gibi felsefi modeller etkiler. Batı düşüncesinin temelinde ise nesneleri bağlamından bağımsız olarak yöneten yasalara odaklanan Aristo ve Platon geleneği bulunur.

b) Schizmogenesis ya da Pygmalion Etkisi (Beklenti etkisi)

Schismogenesis dış politikada ya da güvenlik politikalarında bir tür sibernetik çevrim yaratır. Kısaca başkaları hakkındaki önyargılarımız ya da *stereotip*[4] yaklaşımımıza dayalı olarak geliştirdiğimiz tutumumuz karşımızdakinin de davranışını etkileyerek ortaya tam da beklentilerimiz ya da yargılarımız doğrultusunda bir sonuç çıkmasına neden olur ki bu duruma Pygmalion (beklenti) etkisi veya kendini doğrulayan kehanet adı da verilir. Amerikalı antropolog Gregory Bateson (2002) düşman tutumların adeta düşman davranışı teşvik ederek kendi gerekçesini sağlaması şeklinde ilerleyen etki-tepki zincirini ifade etmek üzere bu *schismogenesis* kavramını kullanmıştır.

Türkçe karşılığı bulunmayan kelime kavramsal olarak her ne kadar "ayrılarak doğma" gibi bir anlama geliyorsa da bu tanımlama schismogenesis'i tam olarak açıklayamıyor. Bateson (2002) iki tür schismogenesisten söz eder. *Simetrik schismogenesis* ve *Tamamlayıcı Schizmogenesis*. *Simetrik Schizmogenesis* durumunda tarafların her biri, karşısında gördüğü güç belirtilerine tepki gösterir. Rakip ne zaman kuvvet ve kararlılık gösterse daha etkili bir kuvvet ve kararlılık yoluna gidilir. Güvenlik politikalarından biri olan caydırıcılık ve nükleer rekabet *simetrik schismogenesis* sonucudur.

Simetrik schismogenesis çatışan taraflarda kendini öne çıkarma duygusunu besler ve rasyonel müzakere ve anlaşma ihtimalini ortadan kaldırır. Tamamlayıcı schismogenesis tamamen zıt varsayımlardan doğar ve ikili ilişkilerin kopmasına neden olur. Fakat bu kez taraflardan biri karşı tarafın güç ve kararlılığı karşısında gerilerken diğer taraf bu zayıflık belirtisi üzerine kendi kararlılığını daha da artırır. Bu uluslararası alanda tipik olarak merkez-perifer ilişkisinde görülen bir etkileşimdir (Birdişli ve Başurgan, 2017).

Tamamlayıcı Schismogenesis ise egemen ve azınlık gruplar arasındaki ilişkide kendini gösterir. Toplumda çoğunluğu oluşturan etnos, bir azınlığın varlığını ancak azınlığın canla başla egemen değerleri kabul ettiğini ve bu egemen kurallara göre yaşamaya istekli olduğunu göstermesi koşuluyla kabul edebilir. Kısaca tamamlayıcı schismogenesiste karşılıklı taraflardan her birinin öteki tarafın ihtiyacı olan bir şeyi karşıladığı bir ilişkidir (Birdişli ve Başurgan, 2017).

[4] Stereotip, aralarındaki farklılıkları göze almaksızın bir grubun hemen hemen bütün üyelerine aynı kararkteristik özellikleri atfederek bir grup insan hakkında genelleştirme yapmaktır (Aronson vd. 2012,752).

c) Kültürel Farklılıklar

Toplumsal ya da Sosyal Biliş üzerine yaptığımız bu açıklamalardan yola çıkarsak insanların çoğunluğunun kontrollü düşünme yerine otomatik ve hızlı düşünmeye daha yatkın oldukları gerçeği bizi toplumun iç ya da dış politika konusunda *şemalar*[5] ve *stereotipler* yoluyla tutum sergilediği sonucuna ulaştırır. Bu düşünme tarzının dış etkenlere, yönlendirmelere açık olması nedeniyle kısa ve uzun vadeli stratejilerle toplumu belli bir davranışı sergilemeye yöneltmek mümkündür. Bunun yanı sıra güvenlik kültürü üzerinde kültürel farklılıkların da önemli etkisi vardır. Bu bağlamda Batı ülkeleri ulusal çıkarları doğrultusunda politikalar geliştirmekte ve bunun için toplumsal destek bulmakta zorlanmazken, Doğu ülkeleri ulusal çıkarlarını daha geniş tabanlı ve bölgesel politikalarda aramayı tercih etmişlerdir. Örneğin Panslavizm, Pantürkizm, Panarabizm, Pan Germenizm gibi politikalar böyle bir yaklaşımın sonucudur (Birdişli ve Başurgan, 2017). Bu kültürel farklılıklar felsefi temellere dayandığından düşünce ve yaşam biçiminde yaşanan köklü değişikliklere, inkılaplara, devrimlere ve modernizasyon çabalarına bağlı olarak değişebilir yani toplumlarda zaman zaman kültürel kaymalara rastlamak mümkündür. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu döneminde dış politikada önce İslamcılık daha sonra ise Türkçülük üzerinden bölgesel ve kolektif politikalar takip edilmek istenirken, Cumhuriyet döneminde Batı felsefesini ve yaşam biçimini benimseyen M.Kemal Atatürk, Türkiye'nin dış politikasını öznel ulusal çıkaralar üzerine şekillendirmek istemiştir. Fakat bu değişim tüm yönleriyle kökleşemediğinden Türkiye Doğudan bakıldığında Batılı, Batıdan bakıldığında Doğulu bir toplum gibi görülür.

4. Güvenlik Kültürünün Dış Politikaya Yansımaları:

Politika yapıcılar ait oldukları toplumların kültürel yapısından azade biçimde davranış geliştiremezler. Bu nedenle uluslararası alanda karşılaşılan aynı sorunlara ülkelerin farklı yaklaşımlarını sadece ulusal çıkarlara göre açıklamak eksik bir anlayış olur. Kimi toplumların uluslararası alanda güç kullanımına olan destekleri daha fazla iken, kimi toplumlar ise uzlaşma ve paylaşmaya daha yatkın olmaktadırlar. Bu farklılıkları uluslararası alanda yaşanan anlık değişikliklerle ve ulusal çıkar örüntüleriyle açıklamak mümkün olsa da orta ve uzun vadeli analitik kestirimler için daha içsel bir bakışa ihtiyaç olduğu şüphesizdir. Örneğin Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler Birliği'nin sahip olduğu güç potansiyelini öncelikle ofansif planlama için

[5] Araonson ve arkadaşlarına (2012) göre Şemalar "insanların sosyal dünya ile ilgili bilgilerini temalar ya da konular çerçevesinde düzenlemek için kullandıkları ve fark ettikler, üzerine düşündükleri ve anımsadıkları bilgileri etkileyen zihinsel yapılardır".

kullanmasının nedenlerini yayılmacı ve otoriter karakteri ile açıklamak mümkündür (Ermarth 2006,4).

Yine ABD'nin dış politikasını onun küresel güç vizyonuyla açıklamak bunun ekonomik, askeri nedenlerini ortaya koymak mümkünse de bu davranışın hangi eğilimlere dayandığını söylyebilmek farklı bir analitik yaklaşımı gerektirir. Bu kapsamda dış politikayı açıklamakta kullanılan stratejik kültür öğeleri; teknolojik gelişmeler, inanç ve tutumlarla iç içe geçmiş güçlü bilişsel kapasite, politika yapım sürecinde yer alan diğer kurumların ve ordunun siyasette rolü konusundaki yaygın toplumsal kanaat ve inançlar ve tarihsel miras gibi tanımlayıcı (descriptive) unsurlardır. Fakat güvenlik kültürü yaklaşımı açısından dış politikanın motivasyonu daha biçimlendirici öğelere dayanmaktadır. Bu öğeleri şu üç başlık altında toplamak mümkündür: Etnosentrizm, Eksepsiyonalizm ve Kıyametçi Tarih Vizyonu.

a) Etnosentrizm: Etnosentrizm; bir ırkı, kültürü ve inancı kategorik olarak diğerlerinin üzerinde gören bir anlayıştır. Etnosentrik anlayışa göre belirli bir kültür yaşamak için en ideal olanı olarak kabul edilir, fakat kişilerin ait oldukları sosyal, kültürel, siyasal ve etnik değerlere saygı ve bağlılık göstermesi etnosentrizm olarak değerlendirilmemelidir. Ancak farklı toplumlara ait değerleri hiyerarşik bir dizge içine yerleştirip kendi değerlerini kategorik olarak en üste yerleştirdiğinde ortaya etnosentrik bir anlayış çıkar. Bu bağlamda hemen her toplumda etnosentrik bir eğilim var denilebilir. Fakat bu eğilim bir ekonomik ve askeri kapasite ile birleştiğinde baskın bir politika haline dönüşebilir. Sömürgecilik bu anlayışın uluslararası politikaya bir yansımasıdır. Sömürgeci devletler kendi yaşam biçimlerini sosyal ve siyasal alışkanlklarını egemen oldukları yabancı toplumlara dayatarak onları değişmeye zorlamışlardır (Schultz 2009, 79).

Etnosentrizm, Sosyal Darvinizmin politikaya bir yansımasıdır. Bu nedenle etnosentrizim kendini politik idealler halinde gösterir. Örneğin; Sırbistan'ın, Büyük Sırbistan İdeali; Yunanların Megalo İdea'sı; Bulgarların Büyük Bulgaristan İdeali; Romenlerin, Büyük Dakya Krallığı, Arapların Birleşik Arap İmparatorluğu, Almanya'nın Germen İmparatorluğu, Türklerin Kızıl Elması gibi ideallari, yaygın oldukları dönemde dış politikanın yönünü belirlemiş ya da dış politikaya etki etmiştir. Hemen hemen tüm milletlerin benzer biçimde etnosentrik tarihsel bir ideali bulunmaktadır.

Etnosentrizmin güvenlik politikalarına yansıması revizyonizm, saldırganlık ve uzlaşmazlık biçimde kendini gösterir. İkinci Dünya Savaşı'na neden olan Almanların, İtalyanların ve

Japonların saldırgan tutumları etnosentrik bir tezahürdür. Hitlerin Labenstraum, İtalyanların Spazio Vitale doktirinleri etnosentrik bir yoruma dayandırılmıştır.

b) Eksepsiyonalizm: Eksepsiyonalizm bir ırk esasına dayanmayan ülkelerin takip ettikleri, uluslararası politikada kendini ayrıcalıklı görme halidir. Örneğin Amerika'nın sahip olduğunu düşündüğü kendine özgü nitelikleri dış politikada birbirine zıt iki tavrı ortaya çıkartmıştır. Bunlardan birincisi Amerika'nın kendi değerlerine göre en iyi şekilde kendi ülkesinde demokrasiyi kusursuz hale getirip, böylece insanlığın geri kalanı için bir aydınlatıcı olarak hizmet edebileceği; ikincisi ise Amerika'nın değerlerinin ülkeye bunları bütün dünyaya yayma yükümlülüğü getirdiği görüşüdür. Bruma (Bruma, 2011)'ya göre ABD'nin (güvenlik politikaları üzerinden geliştirdiği) "kurtarıcı ulus" retoriği ABD dış politikası için Napolyonik bir mirastır ve bu mirasın kökleri kolonyal dönemin misyoner Hıristiyan geleneğine kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda Amerikalılar tarihsel olarak Amerikan değerleri ve yönetim biçimini ayrıcalıklı bir konumda görerek uluslararası alanda yaşanan gelişmelerde kendilerine hep pozitif rol vermeye düşkün olmuşlardır.

ABD'nin kendini ayrıcalıklı görme tutumuna Amerikan Eksepsiyonalizmi denilir. Fakat özgürlükler, demokrasi, liberal ekonomi ve uluslararası düzen konusunda kendilerini merkezi bir konuma oturttukları bu kimlik, Batı dışındaki toplumları "ötekileştirerek" oluşturulmuş bir kimliktir. Bu nedenle ABD, Sovyetler Birliği ile olan kutuplaşmada olduğu gibi Batı medeniyeti dışındaki her türlü potansiyeli bir güvenlik sorunu olarak algılarken bu yönde "Batı" imajını güçlendirecek saptırmaları (Amerikan revizyonizmi) kullanmaktan çekinmemiştir.

Walt (2011)'a göre Amerikan eksepsiyonalizmi sadece jeopolitik ve stratejik üstünlük sağlamakla kalmamış aynı zamanda ABD'de savunma sanayine dayalı bir sermaye birikimine de neden olmuştur. Bu nedenle sürdürülmeye muhtaç bir tehdit antolojisi sadece Amerikan değerlerinin evrenselliği iddiası için değil aynı zamanda Amerikan sermayesi için de büyük önem taşımaktadır.

c) Kıyametçi Tarih Vizyonu (Apocalyptic historical vision): Kıyametçi Tarih Vizyonu uluslararası toplum içinde kendini ayrıcalıklı ve bir konuda yetkili, görevli görme anlayışıdır. Eksepsiyonalizm farklı olarak daha çok tarihsel ve dinsel bir öğretiden kaynaklanır (Rappaport, 1992,217). Bu konuda bilinen en açık örnekleri öncelikle İran ve İsrail ardından Rusya teşkil eder. Bir devletin dış dünya ile olan ilişkisi sadece bir dizi politika ve bürokratik gelenekten oluşmaz. Dış dünyayı nasıl algıladığınız ve geleceğe yönelik vizyonunuz da ona yönelik geliştireceğimiz tepkinin anlam ve etki boyutunu da belirleyecektir. Örneğin kıyametçi tarih

vizyonuna sahip ülkeler olarak bilinen İran ve İsrail'in dış politikası dış dünyaya karşı oldukça reflektif ve kuşkucudur.

İran'ın Kıyametçi Tarih Vizyonu Şii inancının tarihsel kökenlerinden kaynaklanır ve bu inanış Şiilik akidesine yerleşmiştir. İran İslam Cumhuriyetinin resmi mezhebi olan Şii inancına göre (İmamiye) yönetim hakkı Hz.Ali ve onun soyundan gelen on iki imama aittir. On ikinci İmam olan Muhammed el-Mehdi Hasan bin Ali el-Askeri babasının vefatından sonra gözden gizlenmiş kıyametten önce tekrar ortaya çıkarak zulümle dolu dünyayı adaletle dolduracaktır. Bu inanış İran'ın Kıyametçi Tarih Vizyonunun temelini oluşturur. İran'da Ayetullah Humeyni'nin liderlik ettiği radikaller bu inanca Velayet-i Fakih doktrinini yerleştirerek Mehdi gelene kadar onun yetkilerini din adamlarının kullanacağı ilkesini getirmiş ve devlet başkanlığına en üst otorite olarak kabul ettikleri Ayetullah ünvanı taşıyan din adamlarına teslim etmişlerdir. Din adamları ise Şiilik inancını yaygınlaştırarak dünyayı Mehdinin gelişine hazırlamayı bir misyon olarak benimsemişlerdir.

İran'ın bu tarih vizyonu dış dünya ile geliştirdikleri ilişkilere uzlaşmaz bir tutum olarak yansımakta ve devlet olarak İran kendisini İslam dünyasına velayet eden bir devlet olarak görmektedir. Anayasa ile saptanan bu misyonun yerine getirilebilmesini devrim ihracına bağlayan İran, özellikle diğer İslam ülkeleri tarafından ihtiyatla takip edilen bir dış politika izlemektedir.[6]

İsrail'in Kıyametçi Tarih Vizyonu da tarihsel ve dinsel nedenlere dayanır. İsrail'in kuruluşu sırasında Hibbat Zion Derneği (Siyonistler) mensupları dünyanın farklı yerlerindeki Yahudileri Filistin'e göç etmeleri konusunda bu dini ve tarihsel söylemi kullanarak motive etmişlerdir (Best ve diğerleri, 2015,124). Yahudiliğe göre kıyamete yakın gelecek olan bir Mesih beklentisi İsrail'in iç politikasıyla birlikte dış politikasını da önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle İsrail'in Filistin topraklarına yönelik işgal politikası, zamanın sonunda Mesih'in gelerek İsrail devletinin kurması ve dünyayı egemenliği altına almasıyla ilgili düşünceler Yahudi eskatologyasının[7] bir ürünüdür.

Kıyametçi tarih vizyonu kapsamında örnek olarak verilebilecek diğer bir ülke ise Rusya'dır. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Rusya Federasyonu'nun dış politikasında bir sağa

[6] İran Anayasası m.152 "İran İslam Cumhuriyeti'nin dış siyaseti; her tür egemenlik kurmak ve egemenlik altına girmeyi reddetmek, ülkenin her alanda bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak, bütün Müslümanların haklarını savunmak, egemenlik peşindeki güçlere karşı hiçbir taahhütte bulunmamak ve savaş açmayan devletlerle barışçı ilişkiler kurmak esaslarına dayanır."

[7] Eskatologya: İnsanın ve dünyanın sonunu ile ilgili konuları içeren bir ilahiyat kolu.

dönüş yaşanmış bu yeni dış politika anlayışının arka planını ise ideolojik Katechon oluşturmuştur. Hristiyan teolojisinde dünyanın sonunda beklenen Deccal'in gelmesine mani olan şey Kathecon olarak adlandırılmıştır. Rusya'nın yeni dış politikasında bu kavram, batı karşıtı ve militarist eğilimini ifade etmek için kullanılmaktadır ve kendisini ilk olarak Ukrayna krizinde göstermiştir (Engstöm,2014).

Bazı yazarlara göre Marksizim sonrası Batı liberalizmine karşı bir ideolojik arka plan arayan Rusya, güçlü bir mesihçilik ve anti Amerikancılık olarak tanımlanan Kathechon'a sarılarak politikada otoriter bir dönüş yaşamıştır. Gerek mesiyanik içeriği ve gerekse tarihsel dolgusuyla Kathecon Amerikan eksepsiyonalizmine bir alternatif, Batı hegemonyasına karşı açık bir direniş ve yenidünya düzeni için bir adım olarak görülmektedir.

Kıyametçi tarih vizyonuna sahip olmamakla birlikte kendini dünya ulusları arasında ayrıcalıklı ve "kurtarıcı bir ulus" olarak gören ABD'nin dış politikası ise ABD'nin tarihsel olarak miras aldığı bu eksepsiyonalist bir anlayış tarafından biçimlenmektedir. Fakat Walt (2011)'a göre ABD'nin (özellikle güvenlik politikaları üzerinden geliştirdiği) bu "kurtarıcı ulus" retoriği ABD dış politikası için Napolyonik bir mirastır ve bu mirasın kökleri kolonyal dönemin misyoner Hristiyan geleneğine kadar uzanır. Bu dini inanca bağlı olarak Amerikalılar tarihsel olarak Amerikan değerleri ve yönetim biçimini ayrıcalıklı bir konumda görerek uluslararası alanda yaşanan gelişmelerde kendilerine hep pozitif rol vermeye düşkün olmuşlardır.Bu anlayış ABD'nin var olan askeri ve ekonomik gücü ile de birleşerek uluslararası alanın ortak fayda sorununu bir güç hiyerarşisi oluşturarak çözme eğilimine yöneltmiştir.

5. Sonuç

Klasik yaklaşımlar güvenliği tehditler ve çıkarlar üzerinden tanımlayarak "neyin güvenliği?", "kimin güvenliği?" sorularıyla güvenliği daha çok nesne üzerinden tanımlarken, eleştirel ve inşacı yaklaşımlar güvenlik çalışmalarına öznel bir yaklaşım sergileyerek güvenliğin kaynakları yerine güvensizliğin nedenleri üzerine odaklanmışlardır. Bu nedenle kültür, öznelerin davranışlarını etkileyen önemli bir faktör olarak güvenlik çalışmalarında giderek artan bir ilgiye mazhar olmaktadır. Fakat sosyolojik bir kavram olarak kültürün geniş bir anlam yüküne sahip olması siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ya da güvenlik çalışmaları içinde kullanımı sırasında bazı güçlükleri de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle siyasal kültür siyaset biliminde daha çok tercih edilen bir kavram iken, Uluslararası İlişkiler alanı ve güvenlik çalışmalarında Stratejik Kültür kavramının tercih edildiği dikkati çekmektedir.

Literatürde ilk kez Snyder (1977) tarafından kullanılan Stratejik Kültür kavramını Sovyet ya da Amerikan stratejistlerinin düşünüş biçimlerini (strategic thinking) analiz etmek için

kullanılmıştır. Snyder (1977) her toplumun farklı tarihsel, siyasal ve örgütsel içeriklere sahip olduğunu hatırlatarak, devletlerin karşılaştıkları durumları çözümlemek için stratejik kültür tarafından sağlanan farklı algı lensleri ile sorunu gözlemlediklerine ve farklı sorular sorarak işe başladıklarına dikkat çekmektedir.

Stratejik kültürün siyasal kültürden farkı, birey ve toplumdan ziyade devlet davranışına açıklama getirmeye çalışmasıdır. Bu nedenle daha geniş bir kavram olan siyasal kültürle karşılaştırıldığında stratejik kültür dış politikadaki sürekliliğin kültürel kaynağına odaklanmaktadır.

Güvenlik kültürü ise kendinden önceki her iki kavrama göre daha öznel ve analitik bir bakış açısı sağlar. Çünkü güvenlik kültürü, güvenlik politikası karar sürecinde yer alan aktörlerin ve içinde yer aldıkları toplumun, kendileri hakkında ve dış dünyaya yönelik taşıdıkları kanaat ve inançlarını, dost-düşman paternini sosyal psikolojiye dayalı olarak açıkladığı için davranışın kök nedenlerine yönelerek eleştirel analizler için oldukça kullanışlı veriler üretir.

Çizelge: Güvenliğin Kültürel Kompartımanları ve Etkileyen Faktörleri

Siyasal Kültürü etkileyen faktörler (Birey&Toplum &Devlet)	**Stratejik Kültürü etkileyen faktörler (Toplum& Devlet)**	**Güvenlik Kültürünü etkileyen faktörler (Birey&Toplum)**
a) Genel inanç, tutum ve davranış paternleri b) Sembolik araçlar c) İnanç ritüelleri d) Sanat formları e) Törenler f) Kültürel pratikler (dil, söylemler, hikâyeler ve günlük yaşama dönük ritüeller) gibi faktörlerden oluşur.	a) Algılanan tehditler b) Teknolojik gelişmeler c) İnanç ve tutumlarla iç içe geçmiş güçlü bilişsel kapasite d) Politika yapım sürecinde yer alan diğer kurumların ve ordunun siyasette rolü konusundaki yaygın toplumsal kanaat ve inançlar. e) Tarihsel miras (etnosentrizm, eksepsiyonalizm ve tarih vizyonu)	a) Toplumsal ya da Sosyal Biliş b)Schizmogenesis ya da Pygmalion (beklenti) etkisi c) Kültürel farklılıklar

Yukarıdaki Çizelgede siyasal kültür, stratejik kültür ve güvenlik kültürünün öne çıkan özelliklerine yer verilmiştir. Buna göre siyasal kültür birey, toplum ve devleti içeren daha kapsamlı ve genel nitelikli faktörleri içerirken stratejik kültür devletlerin dış politika kararlarını tarihsel ve sosyal arka plana dayanarak analiz etmeye yönelik bir yaklaşımdır. Güvenlik kültürü ise güvenlik ve dış politika kararlarını birey ve toplum düzeyinden başlayarak ve sosyal psikolojiye dayalı olarak analiz etmeyi amaçlar. Bu noktada güvenlik kültürü ise diğer iki

kavrama göre daha analitiktir. Böylelikle devletlerin dış ve güvenlik politikalarının kültürel nedenlerini göstermekle kalmaz aynı zamanda bir teşhis kolaylığı sağlayarak davranışları değiştirmeye yönelik önlem ve öneri geliştirmeye olanak sağlar. Çünkü güvenlik kültürü devletlerin dış politika tercihlerini yönlendiren dost-düşman paterninin, dış dünya ile ilgili algının ve öz değerlendirmenin nasıl geliştiğinin, inşa edildiğinin izini sürmektedir.

Tanım

Güvenlik Kültürü: Güvenlik kültürü güvenlik politikası karar sürecinde yer alan aktörlerin kararlarına etki eden, toplumun dış dünyayı algılama biçimini ve dost-düşman paternini belirleyen belli bir sosyalizasyon süreci sonrası ortaya çıkan Sosyo-psikolojik faktörlerdir.

Güvenlik kültürü inşacılık güvenlik çalışmalarında önemli kavramlar olan kimlik, fikirler ve gerçekliği bilişsel ve psikolojik etkileşim üzerinden analiz etmektedir.

Güvenlik Kültürünün Değerler Dizini (Paradigması)/Temel Savları

a) Güvenlik Kültüründe kimlik merkezi rol oynar. Buna göre kimlik İnşacılıkta olduğu gibi, öznelerarası etkileşim içinde oluşan bir olgudur.

b) Güvenlik Kültürü kimlik, fikirler ve gerçekliği sosyal psikoloji üzerinden analiz eder

c) Güvenlik kültürü Geştalt Psikolojisi'nin güvenlik çalışmalarına aktarılması sonucu oluşturulmuş bir kavramdır.

d) Öznelerin kendilerini ve diğerlerini nasıl tanımladıkları sosyal etkileşimle birlikte sosyal psikolojiyle ilgilidir.

e) Bireysel psikoloji güvenlik ya da güvensizlik algısının kök nedenidir.

f) Dil (language) ve söylem (discourse) eylemin kaynağını oluşturmaz, fakat eylemlerin yinelenmesine hizmet eden sosyal bir genoloji rolünü üstlenir.

Kaynakça

Agius, C. (2010) 'Social Constructivism', in Collins, A. (ed.) *Contemporary Security Studies.* 2nd edn. Oxford Publication, pp. 49–68.

Almond, G. A. ve Verba, S. (1963) *The Civic Culture: Political Attitudesand Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press.

Aronson,Elliot, Timothy D.Wilson ve Robin M. Akert, (2012), *Sosyal Psikoloji*, (çev.Okan Gündüz), İstanbul, Kaktüs Yayınları

Best, Antony, Jussi M. Hanhimaki, Joseph A. Maiolo, Kristen E. Schulze, (2015), *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, (çev.T.Ulaş Belge), Ankara: Siyasal Kitapevi

Bateson, Greogry, (2002), *Mind and Nature: A Necessary Unity*, Hampton Press

Birdişli, Fikret and Başurgan, A. (2017) "Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği", *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), pp. 58–78.

Birdişli, Fikret (2019), *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik*. 4th edn. Ankara: Seçkin Yayınları.

Bruma, I. (2011) 'Imperial Hubris', *Foreign Policy Magazine*, Novamber(189), pp. 64–65.

Buzan, B. and L. H. (2009) *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Collins, A. (2010) *Contemporary Security Studies*. 2nd edn. Oxford University Press.

Deutsch, K. W. (1954) *Political Community at the International Level*. New York: Doubleday Company. Available at: https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015003491571

&view=1up&seq=7.

Engstöm, Maria (2014), "Comtemporary Russian Messianism and New Russian Foreign Policy", *Comtemporary Security Policy*, Vol.35, No.3,

Ermarth, Fritz, (2006), *Russia's strategic Culture: Past, Present and..in Transition*, Report for Defense Threat Reduction Agency, USA.

Goldstein, Joshua S. ve Jon C. Pevehouse, (2014), *International Relations* (4. Ed), Nwe York, Pearson Pub.

Jasper, James, M. (2005), "Culture, Knowledge, Politics", *The Hanbook of Political Sociology*, (ed. T. Janoski and others), Cambridge University Press.

Katzenstein, P. J. (1997) *The Culture of National Security,Norms and Identity in World Politics*. Colombia: Colombia University Press.

Lantis, J.S. (2002) 'Strategic Culture and National Security Policy', *International Studies Review*, 4(3), pp. 87–113.

Mutimer, D. (2010) 'Critical Security Studies: A Schismatic History', in Collins, A. (ed.) *Contemporary Security Studies*. 2nd edn. Oxford Publication, pp. 84–105.

Nisbett, Richard. (2004), *The Geography of Thought,* Washington, Free Press

Özkan, Fatih, (2012), "Dildeki Dünya Görüşü", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 2/Ekim, ss.107-123

Parker, G. (2006) *Cambridge Savaş Tarihi*.(3.baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Rappaport U. (1992) "Apocalyptıc Vısıon And Preservatıon Of Hıstorıcal Memory" *Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic, and Roman Period*, Vol. 23, No.2, pp. 217-226

Schultz, Emily A., and Robert H. Lavenda. *Cultural Anthropology : A Perspective on the Human Condition*. New York: Oxford UP, Incorporated, 2009.pg.79.

Smith, Steve, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, (2012), *Foreign Policy*, Oxford Publication.

Snyder, J. L. (1977) "The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options". Report for United Stated Air Forc, Santa Monica/California.

Swidler, Ann. (2005), "Culture in Action: Symebols and Strategies" , *American Sociological Review*, vol 51, pp. 273-286.

Walt, S. M. (1991) 'The Renaissance of Security Studies', *International Studies Querterly*, 35(2), pp. 211–239.

Walt, S. M. (2011) 'The Myth of American Exceptionalism', *Foreign Policy*, (189), pp. 72–75.

View publication stats